

2.4. Nemokumo teisės reforma: naujasis Juridinių asmenų nemokumo įstatymas

Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos

Privatinės teisės institutas

Doc. dr. Salvija Mulevičienė

El. paštas: kavalne@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-19-01-09

Santrauka. 2019 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naująjį Juridinių asmenų nemokumo įstatymą. Šiame straipsnyje siekiama pateikti atliktos nemokumo teisės reformos poveikio Lietuvos privatinei teisei analizę. Siekiant šio tikslo straipsnyje analizuojamos nemokumo teisės reformos prielaidos, teisiniam reguliavimui keliami tikslai ir pagrindiniai pokyčiai, skirti įmonių restruktūrizavimui, taikiems nemokumo problemų sprendimo būdams skatinti, nemokumo procedūroms spartinti bei nemokumo administratorių savivaldai stiprinti.

Reikšminiai žodžiai: nemokumo teisė, bankroto procesas, restruktūrizavimo procesas, nemokumo administratorių savivalda.

Įvadas

Viena esminių ir ilgai lauktų 2019 m. teisėkūros naujovių privatinės teisės srityje – nemokumo teisės reforma. 2019 m. birželio 13 d. po ilgų diskusijų Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naująjį Juridinių asmenų nemokumo įstatymą⁴⁵ (toliau – JANĮ). Šis įstatymas konceptualiai keičia iki šiol buvusią juridinių asmenų nemokumo teisės sistemą: panaikinami du iki tol galioję atskiri įstatymai: Įmonių bankroto įstatymas⁴⁶ ir Įmonių restruktūrizavimo įstatymas⁴⁷ bei sukuriamas vienas, jungiantis du nemokumo procesus. Naujajam teisiniam reguliavimui keliamas tikslas – padidinti bankroto bei restruktūrizavimo procesų efektyvumą bei sudaryti palankesnes sąlygas verslo išsaugojimui. Kadangi naujasis įstatymas įsigaliojo tik nuo 2020 m. sausio 1 d., išsami analizė, kurioje būtų įvertintas šios reformos poveikis nacionalinei teisei, iki šio nebuvo atlikta. Kol kas nesama ir teismų praktikos dėl naujojo įstatymo nuostatų taikymo. Todėl šio straipsnio tikslas – išanalizuoti pagrindinius pokyčius, kylančius dėl naujosios juridinių asmenų nemokumo teisinio reguliavimo reformos, ir įvertinti jų poveikį nacionalinei privatinei teisei. Tyrimo objektas – juridinių asmenų nemokumo teisinio reguliavimo reforma. Atliekant šį tyrimą taikyti įvairūs moksliniai metodai: lingvistinė, dokumentų (šaltinio turinio), loginė, sisteminė, lyginamoji, istorinė, kritinė analizė.

45 Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas. TAR, 2019-06-27, Nr. 10324. Didžioji dalis nuostatų įsigaliojo nuo 2020 m. sausio 1 d.

46 Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001-04-11, Nr. 31-1010.

47 Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2001-04-11, Nr. 31-1012.

2.4.1. Juridinių asmenų nemokumo teisinio reguliavimo reformos prielaidos ir tikslai

Juridinių asmenų nemokumo įstatymo priėmimu siekiama iš esmės pakeisti Lietuvos nemokumo teisėje susiklosčiusią ilgametę ir neigiamai vertintą tendenciją, kai įmonėms susidūrus su finansiniais sunkumais dažniausiu šių sunkumų padariniu tapdavo likvidavimas dėl bankroto. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos duomenimis, vien 2018 metais bankroto bylos buvo iškeltos 2094 įmonėms, o restruktūrizavimo bylos – tik 27 įmonėms. Be to, net ir pradėjus restruktūrizavimo procesus, tik menka jų dalis baigdavosi sėkmingai, t. y. įmonės mokumo atstatymu. Išanalizavus statistinius duomenis laikotarpiu nuo 2014 m. pradžios iki 2018 m. pabaigos, matyti, kad vidutiniškai per metus tik 8 restruktūrizavimo atvejai užbaigiami sėkmingai, o 2018 m. tokių būta tik keturi⁴⁸, t. y. apytiksliai 0,2 proc. nuo viso 2018 m. baigtų nemokumo (bankroto ir restruktūrizavimo) bylų skaičiaus. Šie statistiniai duomenys neabejotinai rodo, kad Lietuvoje nemokumo teisės teorija stipriai prasilenkė su praktika. Tiek politikos lygmeniu, tiek teisės doktrinoje bei Lietuvos teismų praktikoje jau ilgą laiką nuolat buvo pabrėžiama, kad nemokumo procese turi vyrauti rehabilitacinis tikslas ir kad pirmenybė turi būti teikiama restruktūrizavimui, o ne greitam sunkumus patiriančios įmonės likvidavimui. Tačiau vertinant ne deklaruotus siekius, o konkrečius rezultatus, matyti, kad iki šiol Lietuvos nemokumo teisėje praktiškai vyravo likvidacinis modelis. Todėl konceptualus nemokumo teisės nuostatų persvarstymas buvo neišvengiamas, siekiant padidinti šalies ekonominę konkurencingumą bei įgyvendinti pažangias europines tendencijas. Tiek Europos Sąjungos, tiek tarptautiniu politiniu lygmeniu jau seniai vyrauja moksliniais tyrimais grįsta nuomonė ir politinė valia, kad tinkamas ir efektyvus restruktūrizavimo režimas yra viena pagrindinių priemonių šalių ekonominei situacijai gerinti ir konkurencingumui didinti. Pasaulio banko atliktame tyrime „Doing business“ verslo sąlygos visame pasaulyje yra vertinamos pagal 10 pagrindinių kriterijų, iš kurių vienas yra skirtas kaip tik nemokumo problemų sprendimui. Pažymėtina, kad naujausiame Pasaulio banko tyrime „Doing business 2020“⁴⁹ Lietuva užima itin aukštą 11 vietą bendrame pasaulio valstybių reitinge (vertinant visus 10 kriterijų 190 šalyse), tačiau iš visų Lietuvos kriterijų būtent nemokumo problemų sprendimo srityje rezultatai yra patys prasčiausi: pagal šį kriterijų Lietuva užėmė tik 89 vietą ir tuo stipriai atsilieka tiek nuo regiono, tiek nuo kaimyninių šalių vidurkio (pavyzdžiui, Latvija nemokumo problemų sprendimo srityje užima 55, Estija – 54, Lenkija – 25, Vokietija – 5 vietą reitinge).

Vertinant reformos padarinius makrolygmeniu tikimasi, kad dėl 2019 m. įvykdytos nemokumo teisės reformos Lietuvos reitingas Pasaulio banko rengiamame „Doing business“ reitinge pakils į aukštesnę vietą per keletą punktų.

Naujasis Juridinių asmenų nemokumo teisinis reguliavimas, sujungdamas iki šiol atskirai reglamentuotus restruktūrizavimo ir bankroto procesus, juos naujai sureguliuodamas bei išplėsdamas nemokumo teisės reguliavimo sritį, radikaliai keičia ankstesnę nemokumo teisės politiką. Šie nemokumo teisės pokyčiai svarbūs itin plačiam subjektų ratui: valstybės institucijoms, dirbančioms verslo teisinės aplinkos gerinimo, nemokumo procesų valdymo bei inovacijų skatinimo srityse, bet kuriai įmonei, kuriai gali tekti pasinaudoti nemokumo teisiniu režimu, kreditoriams, kurių skolininkai gali patekti į sunkią finansinę situaciją, bei teisininkams, kuriems būtina žinoti, kaip reforma paveiks jų klientų teises ir interesus, bei įvertinti, kokia linkme pasuks teismų praktika.

48 Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2018 m. sausio–gruodžio mėn. apžvalga. Parengta Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2019-06-06 Nr. (6.10)D2-1582, <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2018-APZVAL-GASTATISTIKAI2019-06-01.pdf>.

49 Pasaulio banko „Doing business 2020“ ataskaita, https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/pdf/db2020/Doing-Business-2020_rankings.pdf.

2.4.2. Esminiai juridinio asmenų nemokumo teisinio reguliavimo pokyčiai

Esminius teisinio reguliavimo pokyčius, kuriuos Lietuvos teisinėje sistemoje sukėlė nemokumo teisės reforma, galima suskirstyti grupėmis pagal tikslus, kurių siekiant jie atsirado:

- I. *Pirma, siekiant skatinti restruktūrizavimą ir įtvirtinti jo pirmenybę prieš likvidavimo procesą, numatytos tokios naujovės:*
 - a) pakeista *nemokumo sąvoka*, siekiant, kad nemokumo procedūros būtų inicijuojamos kuo anksčiau, kai dar įmanoma išgelbėti įmonę ir atkurti jos mokumą. Pagal JANĮ nemokia įmonė bus laikoma tuomet, kai ji atitiks vieną iš dviejų alternatyvių kriterijų: laiku neįvykdys turtinių prievolių arba jos įsipareigojimai viršys viso turimo turto vertę (iki šiol likvidumo ir balanso kriterijai buvo taikomi kartu, o dabar pakaks tik vieno iš jų ir tai turėtų leisti anksčiau iškelti nemokumo bylą, pvz., tik nustačius, kad laiku neįvykdyta tam tikra prievolė ir nebenustatinėjant turimo turto ir įsipareigojimų santykio. Tokiu būdu likvidumo testui suteikiamas didesnis svoris, o balanso testas tampa alternatyvus, kartu pakeičiant ir jo taikymo sąlygas: anksčiau pakako nustatyti, kad pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į balansą įrašyto turto vertės, o pagal JANĮ reikės nustatyti, kad turimi įmonės įsipareigojimai viršija viso turimo turto vertę. Šio testo taikymo aspektu nauja ir tai, kad įstatymas reikalauja vertinti visus, o ne tik *pradelstus* įsipareigojimus, kaip buvo anksčiau);
 - b) nemokumas suprantamas kaip sąlyga, kuriai esant pirmiausia reikia apsvarstyti galimybę taikyti restruktūrizavimo procesą;
 - c) siekiant didinti sėkmingo restruktūrizavimo tikimybę sukurtas pažangus teisinis reguliavimas *dėl galimybės teikti tarpinį ir naują finansavimą*, kurio reikia, kad įmonė galėtų tęsti veiklą, išliktų gyvybinga arba kad iki restruktūrizavimo plano patvirtinimo nesumažėtų įmonės vertė, ir, svarbiausia, *dėl tokio finansavimo apsaugos*, jei išgelbėti įmonės vis dėlto nepavyktų (numatoma aukštesnė kreditoriaus, teikusio tarpinį ar naują finansavimą, reikalavimo eilė bei draudimas naikinti tokį sandorį *actio Pauliana* ieškiniu);
 - d) *restruktūrizavimo procesą nuo šiol turės galimybę inicijuoti ir juridinio asmens kreditoriai*, jeigu jų pradelsti reikalavimai juridiniam asmeniui viršys 10 Vyriausybės patvirtintų minimaliųjų mėnesinių algų dydį (iki reformos tokią teisę turėjo tik pati restruktūrizavimo siekianti įmonė);
 - e) įtvirtinta galimybė iš bankroto proceso sklandžiai pereiti į restruktūrizavimą, pavykus rasti susitarimą su kreditoriais dėl galimybės atkurti įmonės mokumą (anksčiau tokios galimybės nebuvo); teismui suteikiama teisė nutartimi nutraukti bankroto bylą tuo pagrindu, jog iškeliamas restruktūrizavimo byla, tuomet bankroto byloje patvirtinti kreditorių reikalavimai bus laikomi reikalavimais restruktūrizavimo byloje;
 - f) įtvirtina *nauja balsavimo dėl restruktūrizavimo plano tvarka*: sekant pažangiomis pasaulinėmis tendencijomis numatyta, kad kreditoriai dėl restruktūrizavimo plano balsuoja dvejose grupėse: vieną grupę sudaro įkeitimo / hipotekos teisę turintys kreditoriai, kitą grupę – visi kiti kreditoriai. Restruktūrizavimo plano projektui turi pritarti restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai grupėse. Laikoma, kad kreditoriai pritarė restruktūrizavimo plano projektui, jeigu kiekvienoje kreditorių grupėje restruktūrizavimo plano projektui pritarė restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip 1/2 visų teismo patvirtintų šios grupės kreditorių reikalavimų sumos (JANĮ 107 str. 1–2 d.). Deja, nebuvo įtvirtinta galimybė ir sąlygos teismui patvirtinti restruktūrizavimo

planą ir tuo atveju, kai restruktūrizavimo planui pritaria tik viena iš dviejų plano paveikiamų kreditorių grupių (vadinamoji *cross-class cram-down*⁵⁰ taisyklė).

- g) suvienodinamos kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės bankroto ir restruktūrizavimo procesuose, siekiant panaikinti kreditorių – valstybės institucijų prioritetinį statusą bankroto procese, kuris galėjo lemti tai, kad kai kurios valstybės institucijos prioritetą teikdavo kaip tik likvidavimui, o ne restruktūrizavimo procesui (abiejuose procesuose įtvirtintos 2 kreditorių eilės).

II. Antra, siekiant paskatinti taikius nemokumo problemų sprendimo būdus neįtraukiant teismo, numatytos tokios naujovės:

- a) įtvirtinta pareiga šalims siekti *susitarimo dėl pagalbos finansiniams sunkumams* įveikti arba nemokumo proceso vykdymo ne teismo tvarka (iki šiol pareiga siekti susitarimo dėl pagalbos nebuvo numatyta);
- b) privalomos ikiteisminės nemokumo sprendimo procedūros privaloma laikytis prieš inicijuojant tiek bankroto, tiek restruktūrizavimo procesus;
- c) susitarimą dėl pagalbos gali sudaryti juridinis asmuo ir kreditoriai, kurių civilines teises ir (ar) pareigas dėl jų suteikiamos pagalbos juridiniam asmeniui finansiniams sunkumams įveikti tiesiogiai sukuria, pakeičia ar panaikina šis susitarimas (JANĮ 10 str.).

III. Trečia, siekiant paspartinti bankroto procedūras ir sudaryti prielaidas kreditorių reikalavimams tenkinti didesne apimtimi, numatytos tokios naujovės:

- a) siekiant sutrumpinti bankroto procedūrų trukmę nuo vidutiniškai 2,3 iki 1,5 metų ir kuo didesnio kreditorių reikalavimų tenkinimo per pagrįstai trumpiausią laikotarpį, įstatyme įtvirtintas efektyvumo principas ir sutrumpinti teisminių procedūrų atlikimo terminai;
- b) sudarytos papildomos sąlygos likviduoti visiškai nemokias įmones, neturinčias net pakankamai lėšų administravimo išlaidoms apmokėti. Naujasis reguliavimas numato, kad tokių įmonių atveju gali būti atsisakoma kelti nemokumo bylas ir jos bus perduodamos likviduoti Juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva;
- c) numatyta įvairių nemokios įmonės turto realizavimo patobulinimų, be kita ko, įtvirtinta galimybė parduoti ne tik atskirus nemokaus juridinio asmens turto vienetus, kaip buvo anksčiau, bet ir įsipareigojimų nebegalinčią įvykdyti įmonę kaip turtinį kompleksą arba išskirti juridinio asmens esminę dalį. Tokia galimybė jau seniai numatyta daugelio šalių nemokumo teisėje, siekiant perleisti naujam šeiminingu visą verslą, kad jis būtų atgaivintas, ir tokio realizavimo būdu užtikrinti didesnę naudą nei būtų gauta išskaidant verslą į atskirus turto vienetus.

⁵⁰ Šios taisyklės esmė yra užtikrinti, kad sunkumus patiriančio, tačiau veiklos nenutraukusio verslo atveju nebūtų nepagrįstai užkirstas kelias atkurti jo gyvybingumą. Praktikoje gali būti susiduriama su atvejais, kai visa restruktūrizavimo plano paveikiama kreditorių grupė balsuoja prieš planą, neturėdama tam svarių ekonominių priežasčių (doktrinoje tai vadinama žalingu elgesiu, angl. *harmful hold out behaviour*). Todėl teismui turėtų būti suteikta galimybė patvirtinti restruktūrizavimo planą tuo atveju, kai planui pritaria bent viena paveikta kreditorių grupė ir, teismo nuomone, siūlomam planui nebūtų nepagrįstai pažeidžiami prieštaraujančių paveiktų kreditorių grupių interesai bei tokiems prieštaraujantiems kreditoriams būtų užtikrinta pakankama apsauga (jie būtų vertinami bent jau taip pat palankiai, kaip ir bet kuri kita tos pačios pirmumo eilės grupė ir palankiau nei bet kuri po jos einanti paskesnės eilės grupė (santykinio prioriteto taisyklė) arba prieštaraujančių paveiktų kreditorių interesai būtų apsaugoti, užtikrinant, kad tokie prieštaraujantys grupėi būtų sumokama visa jų reikalavimų suma prieš žemesnės eilės kreditoriams gaunant bet kokią išmoką ar išsaugant bet kurį interesą pagal restruktūrizavimo planą (absoliučios pirmenybės taisyklė).

IV. *Ketvirta, siekiant sustiprinti nemokumo administratorių veiklos efektyvumą, numatytos tokios naujovės:*

- a) vietoj anksčiau buvusių dviejų profesijų – bankroto administratoriaus ir restruktūrizavimo administratoriaus – atsiranda viena nemokumo administratoriaus, asmens, kompetentingo vykdyti tiek bankroto, tiek restruktūrizavimo procesus, profesija. Tikėtina, kad asmuo, turintis gebėjimų vykdyti abejus procesus, galės geriau įvertinti verslo išsaugojimo galimybes ir tai paskatins restruktūrizavimo plėtrą šalyje;
- b) nemokumo administratorių veiklos priežiūros srityje nuo monistinio modelio, grįsto valstybine priežiūra, pereita prie dualistinio – valstybinė priežiūra bus derinama su profesinės savivaldos institucijos vykdoma priežiūra;
- c) sukurtas naujas nemokumo administratorių savivaldos modelis – Nemokumo administratorių rūmai. Įdomu tai, kad Lietuva pasirinko unikalų kelią: numatė, kad narystė šiuose Nemokumo administratorių rūmuose yra privaloma (kitose šalyse, kuriose egzistuoja toks savivaldos institucijos modelis, kuriam pavestos ir kai kurios viešojo valdymo funkcijos (kandidatų į administratorius egzaminavimas, atestavimas ir pan.), narystė yra arba savanoriška, arba privaloma vienoje iš kelių egzistuojančių profesinių asociacijų pasirinktinai). Lietuvoje Nemokumo administratorių rūmams suteikta išskirtinė teisė egzaminuoti nemokumo administratorius ir prižiūrėti, kaip jie laikosi Nemokumo administratorių elgesio kodekso. Įgyvendinant naujojo Juridinių asmenų nemokumo įstatymo nuostatas, 2019 m. rugsėjo 13 d. įvyko steigiamasis Nemokumo administratorių rūmų susirinkimas, kuriame buvo patvirtinti šių rūmų įstatai, Nemokumo administratorių elgesio kodeksas, Nemokumo administratorių garbės teismo nuostatai bei išrinkti rūmų prezidiumo bei kitų savivaldos institucijų nariai;
- d) patvirtintas naujas Nemokumo administratorių elgesio kodeksas, už kurio nuostatų nesilaikymą gali grėsti ir griežčiausia sankcija – pašalinimas iš Nemokumo administratorių rūmų narių, o tai reikštų ir galimybės verstis nemokumo administratoriaus praktika panaikinimą;
- e) įstatyme įtvirtinta nemokumo administratorių pareiga kelti kvalifikaciją;
- f) nemokumo administratorių veiklos priežiūra stiprinama, numatant visos su nemokumo procesais susijusios informacijos perkėlimą į elektroninę erdvę, skaidrumo užtikrinimą bei bendradarbiavimo su nemokumo administratorių savivaldos institucijomis gaires.

2.4.3. Juridinių asmenų nemokumo teisinio reguliavimo reformos poveikio vertinimas

Aptarti nemokumo teisės pokyčiai iš esmės vertintini teigiamai, ypač atsižvelgiant į tikslus, kurių jais yra siekiama. Galimybė kuo anksčiau pradėti atkurti įmonės, atekusios į sunkią finansinę padėtį, gyvybingumą gali prisidėti prie Lietuvos ekonomikos skatinimo ir išsaugoti veikiančius verslo modelius, darbo vietas bei mokesčių mokėtojus. Kita vertus, nors naujasis reguliavimas yra daug žadantis, kol kas dar negalima daryti galutinių išvadų, kaip naujo įstatymo nuostatos bus aiškinamos ir taikomos praktikoje. Prognozuojama, kad pereinamuoju laikotarpiu keblumų teisinėje praktikoje kils dėl pakankamai abstrakčiai suformuluotos nemokumo sąvokos, nes įstatymų leidėjas tikslingai paliko suformuoti detalesnę jos aiškinimą teismų praktikai. Nors šiuo pakeitimu siekiama paskatinti kuo ankstesnę nemokumo proceso inicijavimą, kol dar yra reali galimybė atkurti įmonės mokumą, tačiau jei juo būtų piktnaudžiaujama, gali atsitikti taip, kad nemokumo procesai bus pradėti įmonėms, kurių sunkumai yra tik laikini ar trumpalaikio sezoninio pobūdžio. Todėl laukiama, kad saugiklius dėl nemokumo kaip pagrindo nemokumo bylai iškelti sudėlios teismų praktika (kaip tai per daugelį metų sėkmingai suformavo, pvz., Vokietijos Aukščiausiasis Federalinis teismas ir kiti teismai, aiškindami iš esmės panašių, abstrakčių Vokietijos nemokumo kodekse įtvirtintų nuostatų dėl nemokumo sąvokos turinį).

Tačiau kai kuriais atvejais reikės ir ilgesnio laiko, kol tam tikras naujas nemokumo instrumentas įsigalės praktikoje. Pavyzdžiui, naujasis įstatymas įtvirtino pažangią galimybę parduoti visą juridinį asmenį kaip veikiančią verslą, tačiau aiškesnių taisyklių, kaip tai padaryti, nesuformulavo. Todėl praktikoje kils klausimų, kaip tai padaryti nepažeidžiant nemokumo ir įmonių teisės nuostatų, kaip tinkamai apskaičiuoti parduodamo verslo vertę, kad būtų užtikrintas skaidrumo reikalavimas ir kreditorių bei investuotojų teisių apsauga.

Žinoma, kol susiformuos teismų praktika, kai kuriuos teisinio reguliavimo netolygumus galėtų padėti išspręsti ir Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba, pateikdama konsultacijas nemokumo administratoriams dėl jiems aktualių naujų įstatymo nuostatų, ypač dėl nuostatų, susijusių su turto realizavimo procedūrų taikymu. Pavyzdžiui, naujame įstatyme numatyta nemokumo teisės režimui nebūdinga galimybė nekilnojamąjį turtą ar kitą didelės vertės turtą leisti parduoti kitu nei iš varžytynių būdu, jeigu tokio pardavimo atveju numatoma nauda kreditoriams būtų didesnė, nei turtą parduodant iš varžytynių. Abstrakčiai nurodoma, kad tokiam sprendimui priimti reikia nemokumo administratoriaus motyvuoto prašymo ir kreditorių susirinkimo sprendimo (JANĮ 90 str.). Atkreiptinas dėmesys, kad siekiant išvengti piktnaudžiavimo ir galimos korupcinės rizikos ilgą laiką nemokumo teisinis reguliavimas Lietuvoje buvo plėtojamas ta linkme, kad būtų maksimaliai užtikrinta, kad didelės vertės turtas, ir ypač nekilnojamasis turtas, būtų parduodamas išimtinai tik varžytynėse, taip užtikrinant procesų skaidrumą. Todėl šios nuostatos įtvirtinimas įprastame nemokumo procese stebina ir turėtų būti nedelsiant išaiškinta, kad ši norma negali būti taikoma, jei yra įmanoma skelbti varžytynes. Kitu atveju sunku įsivaizduoti situaciją, kaip nemokumo administratorius įprastame nemokumo procese galėtų įvertinti, ar nekilnojamojo turto pardavimo nauda ne varžytynėse būtų naudingesnė nei pardavimas varžytynėse, jei tos varžytynės nebūtų paskelbtos ir nebūtų aišku, kiek jose būtų dalyvaujančių asmenų.

Svarbu paminėti ir tai, kad ši reforma, nors jau įnešanti esminių teisinio reguliavimo pokyčių, nėra paskutinis, greičiau tik pirmas svarbus žingsnis tobulinant Lietuvos nemokumo teisę. Esminių pokyčių nemokumo teisės srityje šiuo metu vyksta ne tik Lietuvoje. Remdamosi Europos Sąjungos institucijų rekomendacijomis dėl įmonių gyvybingumo skatinimo reformas nemokumo teisės srityje vykdo ir gerosios praktikos pavyzdžiais keičiasi nemažai Europos Sąjungos valstybių narių.

Siekdamas didesnės harmonizacijos šioje srityje, Europos Parlamentas ir Taryba 2019 m. birželio 20 d. priėmė Direktyvą 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti (Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva).⁵¹ Šia direktyva siekiama pašalinti kliūtis, susidarancias dėl įvairiose šalyse taikomų skirtingų nacionalinės teisės aktų ir prevencinio restruktūrizavimo, nemokumo, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla procedūrų.

Europos Sąjungos valstybės narės turi įgyvendinti direktyvą per dvejus metus, taigi Lietuva iki 2021 m. liepos 17 d. turės parengti antrąją nemokumo teisės reformos dalį, skirtą direktyvos nuostatomis perkelti: be kita ko, sukurti nuostatas dėl prevencinių restruktūrizavimo sistemų, kad veiksmų būtų imamasi anksčiau, nei įmonės pradės nevykdyti savo skolinių įsipareigojimų, taip padedant sumažinti riziką, kad paskolos taps neveiksnius ciklinio nuosmukio laikotarpiams, ir sušvelninant neigiamą poveikį finansų sektoriui. Taip pat nacionalinėje nemokumo teisėje reikės įtvirtinti galimybę teisminei institucijai patvirtinti restruktūrizavimo planą skolininko siūlymu,

51 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132 (Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva). Europos Sąjungos oficialusis leidinys, L 172, 2019 m. birželio 26 d. ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/1023/oj>.

net jei reikiama dauguma kiekvienoje paveiktoje kreditorių grupėje jam ir nepritartų (angl. *Cross-class cram-down taisyklė*) ir kt.

Todėl ateinančius dvejus metus tiek politikai, tiek teisės praktikai ir mokslininkai turėtų atidžiai sekti, ar 2019 m. priimtas naujasis Juridinių asmenų nemokumo įstatymas tinkamai taikomas praktikoje ir ar leidžia pasiekti jam iškeltus tikslus. Nustačius teisinio reguliavimo trūkumus ar spragas būtina teikti pasiūlymus įstatymų leidėjui, kad tuo metu, kai į Lietuvos teisinį reguliavimą bus perkeliamos Direktyvą 2019/1023 įgyvendinančios nuostatos, būtų pašalinti ir išryškėję dabartinės nemokumo teisės reformos trūkumai.

Išvados

1. 2019 m. įvykdyta nemokumo teisės reforma yra fundamentalus pobūdžio, lemianti esminius tiek privatinės materialinės ir civilinio proceso teisės reguliavimo pokyčius, tiek institucinius pokyčius, susijusius su nauju nemokumo administratorių priežiūros ir savivaldos modelio sukūrimu.
2. Naujojo Juridinių asmenų nemokumo įstatymo bei su juo susijusių įgyvendinamųjų teisės aktų priėmimas iš esmės keičia iki tol egzistavusią nemokumo teisės sistemą, sudaro palankesnes sąlygas įmonių mokumui atkurti bei neišvengiamai darys didelę įtaką teismų praktikos raidai.
3. Tik pradėjus taikyti naujojo įstatymo nuostatas praktikoje paaiškės, ar rinkos dalyviai patikėjo naujai įvestų teisinių mechanizmų privalumais ir ar nepadidės piktnaudžiavimų nemokumo procesais atvejų, pavyzdžiui, dėl galimybės likviduoti turto neturinčias įmones iš esmės valstybės lėšomis, neatliekant jų veiklos patikrinimo, neperžiūrint sandorių, kuriais įmonės turtas prieš pradėdant nemokumo procesą galimai buvo neteisėtai perleistas, padarant žalą kreditoriams.
4. Juridinių asmenų nemokumo teisinio reguliavimo reforma, nors jau sukelianti esminių teisinio reguliavimo pokyčių, nėra paskutinis svarbus žingsnis tobulinant Lietuvos nemokumo teisę. Iki 2021 m. liepos 21 d. Lietuva turės parengti antrąją nemokumo teisės reformos dalį, skirtą Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvai įgyvendinti. Atitinkamai jei per šį laikotarpį išryškėtų dabartinės nemokumo teisės reformos trūkumų ar spragų, Lietuvos teisės aktų leidėjas juos galėtų ištaisyti tuo metu, kai į Lietuvos teisinį reguliavimą bus perkeliamos minimą direktyvą įgyvendinančios nuostatos.